

Verantwoording over risicobeheersing

Wat willen aandeelhouders, banken en ondernemingsraden weten?

Willem Peter de Ridder en Jeroen Steggink

SAMENVATTING De Nederlandse code-Tabaksblat kent concrete bepalingen met betrekking tot de verantwoording over risicobeheersing en de 'in control'-verklaring die in het jaarrapport moet worden opgenomen. Ondanks de aanvullende aanbevelingen die de Monitoring Commissie sinds 2005 ter verduidelijking en aanscherping jaarlijks uitvaardigt, blijkt naleving van deze bepalingen nog niet 100 procent te zijn. In de discussie over het nut van de in-controlverklaring hebben wij verschillende stakeholders bij de onderneming, namelijk aandeelhouders, banken en centrale ondernemingsraden, in een serie interviews gevraagd naar hun informatiebehoefte. De informatieverstrekking over risicobeheersing blijkt nog niet toereikend om een rol te spelen in besluitvormingsprocessen. Uit het onderzoek komen ook suggesties naar voren ten aanzien van de inhoud van de in-controlverklaring en de wijze van handhaving van de naleving van de bepalingen in de code-Tabaksblat.

RELEVANTIE VOOR DE PRAKTIJK Inzicht in het gebruik van de in-controlverklaring door verschillende stakeholders bij de onderneming is van belang voor zowel de ondernemingen die de verklaring opstellen als voor regelgevers en toezichhouders die de wettelijke en maatschappelijke eisen aan de in-controlverklaring formuleren.

1 Inleiding

Risicobeheersing blijft een bijzonder actueel thema. Sinds het begin van de jaren negentig van de vorige eeuw zijn wereldwijd corporate governance codes ingevoerd die beogen het vertrouwen in ondernemingen te herstellen na diverse geruchtmakende bedrijfsschandalen. In de Nederlandse code-Tabaksblat zijn concrete bepalingen met betrekking tot de verantwoording over risicobeheersing opgenomen. Eén van deze bepalingen stelt dat het bestuur in het jaarrapport duidelijk onderbouwd dient te verklaren dat de risicobeheersingsystemen adequaat en effectief zijn. Deze in-controlverklaring geldt als één van de belangrijkste bepalingen om de kans op herhaling van bedrijfsschandalen te verkleinen. Om de naleving van de code-Tabaksblat vast te stellen en benodigde aanpassingen

in de code te kunnen aanbrengen, is de Monitoring Commissie geïnstalleerd. Deze commissie heeft de naleving van de code-Tabaksblat in de jaarrapporten vanaf boekjaar 2004 beoordeeld en vastgesteld dat de code en de bijbehorende best practice-bepalingen weliswaar nog niet overal volledig worden nageleefd, maar dat de verantwoording over risicobeheersing wel sterk is verbeterd.

Tegen deze achtergrond staat in dit artikel de vraag centraal in hoeverre de informatie die ondernemingen verstrekken over hun risicobeheersing toereikend is voor de verschillende stakeholders en op welke wijze deze informatie wordt gebruikt. Vertrouwen kan worden hersteld als de informatieverstrekking over risicobeheersing voldoet aan de verwachtingen van de verschillende actoren in het maatschappelijke verkeer. Hoewel de code-Tabaksblat primair geschreven is voor de versterking van de zeggenschap en de bescherming van aandeelhouders, gaat de verantwoording over risicobeheersing ook andere stakeholders bij de onderneming aan.

Dit artikel sluit aan bij eerdere publicaties over de in-controlverklaring in het MAB. In 2005 beschreven Sampers (2005) en Diekman (2005) de inhoud van de rapportage over de interne controle volgens respectievelijk de Nederlandse code-Tabaksblat en de Amerikaanse Sarbanes Oxley Act. Vervolgens zijn in diverse artikelen aanbevelingen gedaan voor aanpassing en verbetering van de code-Tabaksblat, onder anderen door De Groot (2006), De Groot en Koolstra (2006) en Van Leeuwen en Wallage (2007). Groenland, Daals en Von Eije (2006) hebben onder anderen vastgesteld dat uit de risicorapportage voortvloeiende variabelen het rendement van ondernemingen niet konden verklaren. Wij kiezen in dit artikel het perspectief van de gebruikers van de in-controlverklaring en hebben interviews gehouden met (vertegenwoordigers van) aandeelhouders, banken en ondernemingsraden. Op basis van hun verklaringen komen wij tot aanbevelingen ten aanzien van de verantwoording over risicobeheersing door ondernemingen.

De opbouw van dit artikel is als volgt. Paragraaf 2 geeft een

korte uiteenzetting van de in-controlverklaring en de relevante regelgeving op dat gebied. In paragraaf 3 beschrijven we de behoeften van stakeholders bij de in-controlverklaring, die op basis van eerder onderzoek mogen worden verwacht. Naar aanleiding hiervan hebben wij onze onderzoeksvragen geformuleerd. Paragraaf 4 beschrijft de resultaten van de interviews met de verschillende stakeholders en paragraaf 5 sluit af met de conclusies.

2 De in-controlverklaring

Omdat er spanning kan bestaan tussen de belangen van de aandeelhouders en van de bestuurders van de onderneming, bekend uit de agency-theorie, zijn regels voor corporate governance opgesteld. Vooral voor beursgenoteerde ondernemingen met een gespreid aandelenbezit zijn eisen aan de wijze waarop bestuurders verantwoording afleggen nodig. In Nederland is hiervoor sinds 2004 de code-Tabaksblat van toepassing. Deze stelt dat besturen van een vennootschap onder meer de verantwoordelijkheid inhoudt voor de realisatie van de doelstellingen van de vennootschap, de strategie met het bijbehorende risicoprofiel, de resultatenontwikkeling en de voor de onderneming relevante maatschappelijke aspecten van ondernemen. De in-controlverklaring is een belangrijk onderdeel van corporate governance en ook in de code-Tabaksblat zijn hierover specifieke best practice-bepalingen opgenomen.

Voordat we naar de in-controlverklaring gaan, is het goed de vraag te beantwoorden wat 'in control' betekent. Emanuels (2006) definieert interne beheersing als het systeem (in de zin van een doelmatig geordend geheel van bij elkaar horende entiteiten en hun onderlinge relaties) dat het management in staat stelt om de risico's die het behalen van doelstellingen van de organisatie bedreigen, te identificeren, te prioriteren, te analyseren en te beheersen. Volgens Paape (2008) is een organisatie in control als zij beschikt over een management (of internal) control-systeem dat haar in staat stelt binnen een vooraf gedefinieerde periode in x% van de gevallen/tijd binnen een vooraf gedefinieerde risicotolerantie te blijven. Indien risicotolerantiegrenzen worden overschreden, stelt het control-systeem de organisatie in staat dat tijdig te constateren en te herstellen. Voor de operationalisering hiervan wordt meestal verwezen naar de COSO-modellen voor Internal Control en Enterprise Risk Management. Deze bieden een goed algemeen kader, maar voor effectieve toepassing is een organisatiespecifieke invulling vereist.

In de laatste update van de code-Tabaksblat (Monitoring Commissie, 2008b) is best practice-bepaling II.1.4, die ziet op de in-controlverklaring, aanzienlijk gewijzigd en uitgebreid. Waar het bestuur in de oorspronkelijke code van 2003 werd gevraagd te verklaren dat de interne risicobeheersing- en controlesystemen adequaat en effectief zijn, is

nu verduidelijkt wat daarmee wordt bedoeld. Expliciet is benoemd dat een beschrijving moet worden gegeven van de voornaamste risico's gerelateerd aan de strategie, van zowel de opzet als het bestaan van de interne risicobeheersing- en controlesystemen en van de eventuele belangrijke tekortkomingen. In de toelichting wordt aanvullend opgemerkt dat in de beschrijving aandacht moet worden besteed aan het risicoprofiel van de vennootschap: de houding ten opzichte van de genoemde risico's (risk appetite) en de gevoeligheid voor verwezenlijking van de risico's. Ten aanzien van de financiële verslaggeving is in een nieuwe bepaling II.1.5 opgenomen dat moet worden verklaard dat die met een redelijke mate van zekerheid geen onjuistheden van materieel belang bevat.

3 Naleving en nut

Met ingang van boekjaar 2004 is naleving van de code verplicht en sindsdien zijn verschillende onderzoeken uitgevoerd naar de naleving van de code in zijn geheel en ten aanzien van de specifieke bepalingen voor verantwoording over risicobeheersing in het bijzonder. In het evaluatierapport van de Monitoring Commissie (2008a) van juni 2008, dat zich laat lezen als de balans van drie jaar monitoren, wordt de ontwikkeling van de naleving van de code en de aanvullende aanbevelingen geschetst. De in-controlverklaring behoorde in 2004 nog tot één van de bepalingen die veelvuldig werd uitgelegd in plaats van toegepast. Sinds 2005 nemen alle vennootschappen een in-controlverklaring op en verschuift de aandacht meer naar de inhoud daarvan. In de jaarlijkse rapporten van de Monitoring Commissie betreffende de naleving van de code zijn meermalen aanvullende aanbevelingen gedaan, omdat ondernemingen behoefte hadden aan meer guidance ten aanzien van de verklaring van adequaatheid en effectiviteit. Dit heeft uiteindelijk geleid tot de aanpassingen in de code, zoals hierboven beschreven, en heeft de Monitoring Commissie gemaakt tot de meest gezaghebbende bron in Nederland voor de eisen die aan de bestuursverklaring moeten worden gesteld.

Eén van de meest recente onderzoeken naar de risicoparagrafen in de jaarverslagen van de Nederlandse beursfondsen is van Mertens en Blij (2008) en gemaakt in opdracht van het NIVRA en Eumedion. Zij constateren dat risicomanagement volop in de belangstelling staat en in het jaarverslag aan belang wint, maar dat nog geen enkele onderneming alle vereiste aspecten in haar jaarverslag heeft opgenomen. In de verslaggeving over risicobeheersing bestaat een grote variëteit ten aanzien van de mate van diepgang, de beschrijving van de beheersingssystemen, de beschrijving van de risico's en de in-controlverklaringen. Bestuurders lijken voorzichtig in de gekozen bewoordingen voor de in-controlverklaring. Door juridische invloeden kunnen twijfels over de reikwijdte van deze

verklaring ontstaan. Mertens en Blij (2008) stellen vast dat slechts 10 procent van de ondernemingen inzicht geeft in de belangrijkste risico's. Geen van de onderzochte ondernemingen heeft aangegeven wat de kans is dat een risico zich voordoet. Verder worden nagenoeg alleen de financiële risico's gekwantificeerd. Operationele en financiële risico's worden veelvuldig weergegeven, maar wet- en regelgevingrisico's worden beduidend minder frequent weergegeven. Ook geeft slechts 15 procent van de onderzochte ondernemingen een indicatie van haar risicobereidheid (risk appetite). In vrijwel alle jaarverslagen wordt melding gemaakt van een periodieke evaluatie, maar in minder dan 5 procent wordt daadwerkelijk informatie over de uitkomsten hiervan verstrekt. De AEX-fondsen zijn hierin volledig ontransparant en geven geen inzicht in mogelijke tekortkomingen van risicobeheersing- en controlesystemen. Ten slotte heeft 24 procent van de ondernemingen geen verklaring opgenomen dat er geen indicatie bestaat dat het systeem het komende jaar niet naar behoren zal functioneren.

Als de naleving van de code minder dan de ook door Monitoring Commissie onverminderd verlangde 100 procent is, moeten we ons ook afvragen wat het nut is van de in-controlverklaring. Groenland, Daals en Von Eije (2006) constateren in een onderzoek onder 125 Nederlandse beursgenoteerde ondernemingen dat er geen significant verband bestaat tussen de inhoud van de risicoparagraaf in het jaarrapport 2004 en het rendement van het aandeel van die ondernemingen in de eerste helft van 2005. Alleen het vermelden van het bestaan van een risicobeheersing- en controlesysteem had een significant positief effect. Motivaction (2005) concludeerde aan de hand van een kwalitatief onderzoek ook dat stakeholders vooral interesse hebben in een beschrijving van de ondernemingsrisico's en het risicobeheersingsysteem. Voor investeringsbeslissingen is de in-controlverklaring minder relevant en praktisch onbruikbaar. Bij incidenten zal daar echter in juridische procedures wel op worden teruggegrepen. Volgens Van Leeuwen en Wallage (2007) heeft een in-controlverklaring veel kenmerken van een onbereikbaar doel. Zij zien liever een beschrijving van de risico's en controls en bepleiten terughoudendheid ten aanzien van het wettelijke vereiste voor een stellige verklaring van het management. Paape (2008) stelt dat de in-controlverklaring veel gebakken lucht is en vanuit wetenschappelijk perspectief de toets der kritiek niet kan doorstaan. Hij gaat echter niet zover als Van de Ven (2008), die pleit voor afschaffing van de in-controlverklaring, omdat die averechts zou werken en het vertrouwen in organisaties ondergraaft.

Veel debat is er ook over de wijze waarop naleving van de code-Tabaksblat moet worden gehandhaafd. De code is

wettelijke verankerd, maar niet opgenomen in het strafrecht, waardoor er geen directe mogelijkheid voor sanctionering bij het niet naleven van de code bestaat. Ook het 'pas toe of leg uit'-principe geeft ondernemingen veel speelruimte. In de Verenigde Staten is de druk op naleving van de Sarbanes-Oxley Act vele malen groter. In Nederland wordt ook geen specifieke accountantscontrole ten aanzien van de in-controlverklaring geëist, maar slechts een grove mededeling in het jaarverslag over het naleven van de principes en best practice-bepalingen (NIVRA, 2008). In Amerika dient de accountant een specifieke accountantsverklaring af te geven bij de bestuursverklaring, waarna deze samen met de accountantsverklaring bij de jaarrekening openbaar wordt gemaakt. Van Ees et al (2007) vermoeden dat de beoogde gedragsverandering van bestuurders, die moet leiden tot vergroting van de kwaliteit en integriteit van het bestuur van de onderneming, eerder te verwachten is indien striktere eisen worden gesteld. Mouthaan (2007) relateert het belang van regelgeving nog verder. Hij stelt dat formele governance niet de belangrijkste oorzaak is van incidenten en beurschandalen en dat ondernemingen bewust en gestructureerd op cultuur en ethiek binnen de organisatie moeten sturen. Met de geactualiseerde corporate governance code streeft ook de Monitoring Commissie (2008) expliciet een gedragsverandering na en wordt het belang van integraal risicomanagement meer benadrukt. De commissie geeft aandeelhouders de opdracht mee een 'afvinkmentaliteit' in de beoordeling van de corporate governance-structuur te vermijden. De nadruk moet meer liggen op het gedrag en de taakuitvoering in de praktijk dan op de wijze waarop verantwoording wordt afgelegd.

De centrale vraag in ons onderzoek is welke rol de in-controlverklaring speelt bij (investerings)beslissingen. Op basis van bovenstaande discussie werken we deze vraag verder uit. Ten aanzien van de inhoud van de in-controlverklaring willen we weten of de stakeholders een in-controlverklaring willen of een gedetailleerde beschrijving van de bedrijfsrisico's en de risicobeheersingsystemen. Ook willen wij weten hoe zij aankijken tegen de verantwoording over de risicomangementfilosofie en risk appetite van de onderneming. Ten aanzien van de handhaving van de naleving van de eisen die in de code-Tabaksblat worden gesteld, zijn de onderzoeksvragen of striktere sanctionering de integriteit van bestuurders helpt bevorderen, of een afzonderlijke accountantsverklaring bij de in-controlverklaring gewenst is en of de code-Tabaksblat meer of minder rule based moet worden. De antwoorden op deze vragen komen in de volgende paragraaf aan de orde.

4 Resultaten van het stakeholderonderzoek

De code-Tabaksblat (Monitoring Commissie, 2008b, p. 6)

gaat uit van 'het in Nederland gehanteerde uitgangspunt dat de vennootschap een langetermijnsamenwerkingsverband is van diverse bij de vennootschap betrokken partijen (...): werknemers, aandeelhouders en andere kapitaalverschaffers, toeleveranciers, afnemers, de overheid en maatschappelijke groeperingen. Het bestuur en de raad van commissarissen hebben een integrale verantwoordelijkheid voor de afweging van deze belangen, doorgaans gericht op de continuïteit van de onderneming. Daarbij streeft de vennootschap naar het creëren van aandeelhouderswaarde op de lange termijn.'

Tegen deze achtergrond hebben wij ons onderzoek niet beperkt tot (vertegenwoordigers van) aandeelhouders, maar zijn ook banken, als verschaffers van vreemd vermogen, en leden van de ondernemingsraad in hun functie als vertegenwoordigers van werknemers betrokken. In de groep aandeelhouders is gesproken met beleggingsexperts van Robeco (belegger voor enerzijds de Rabobank en anderzijds eindklanten), Fortis OBAM (beursgenoteerd beleggingsfonds met een belegd vermogen van circa 5,5 miljard euro) en Reggeborgh Invest (family office dat actief belegt in vastgoed, private equity en beursgenoteerde aandelen). Daarnaast zijn vertegenwoordigers van Eumedion (sinds 1 januari 2006 de opvolger van de Stichting Corporate Governance Onderzoek voor Pensioenfondsen en belangenbehartiger op het terrein van corporate governance voor in Nederland gevestigde institutionele beleggers) en Dutch Sustainability Research (advies- en onderzoeksbureau voor institutionele beleggers inzake sociaal verantwoord investeringsbeleid en corporate governance-vraagstukken) geïnterviewd. Voor de banken is gesproken met drie verantwoordelijken voor de beoordeling van kredietaanvragen van grootzakelijke, veelal beursgenoteerde, klanten van ABN Amro/RBS, Rabobank en ING. Voor de visie van werknemers hebben wij allereerst drie vakbonden benaderd, die echter niet tot medewerking bereid waren. Eén van de vakbonden gaf hier een reden voor aan, namelijk dat men zich vooral bezighoudt met arbeidsvoorwaarden en salarisonderhandelingen en geen aandacht besteedt aan de verantwoording over risicobeheersing. Als alternatief is gesproken met de voorzitters van de centrale ondernemingsraden (COR) van de Koninklijke BAM Groep (beursgenoteerde bouwonderneming met 30.000 medewerkers), Koninklijke Boskalis Westminster (beursgenoteerde aanbieder van baggerdiensten met 8.500 medewerkers) en Koninklijke Volker Wessels Stevin (bouwconcern met meer dan 17.000 medewerkers, dat er vrijwillig voor kiest de code-Tabaksblat na te leven).

De interviews hebben plaatsgevonden in het derde kwartaal van 2008 op het kantoor van de stakeholders. Aan alle respondenten is dezelfde serie van vooropgestelde vragen in dezelfde volgorde voorgelegd (volgens de gestructureerde interviewmethode). Hieronder zijn de onderzoeksresultaten per onderzoeksvraag en per stakeholdergroep weergegeven.

Rol van de in-controlverklaring bij (investerings)beslissingen

De aandeelhouders zijn eensgezind van mening dat door invoering van de code-Tabaksblat het risicobewustzijn bij ondernemingen is toegenomen en dat gestructureerd wordt gewerkt aan risicobeheersing en de wijze van rapportering daarover. Zij merken op dat kwaliteit van de informatieverstrekking niet evenredig is toegenomen met de kwantiteit van de informatieverstrekking over risicobeheersing. Door onder andere de juridische invloeden zijn de teksten wolliger geworden, hetgeen niet betekent dat de informatie wordt verschaft die noodzakelijk is om inzicht te krijgen in de aanwezige risico's en de daarbij behorende beheersingsmaatregelen. Het nut van de in-controlverklaring wordt zeer beperkt geacht. Ook degenen die het goed vinden dat bestuurders hun verantwoordelijkheid tonen via een aparte verklaring over de werking van de risicobeheersing noemen de in-controlverklaring surreëel of bekritisieren de beperking van de strekking van de verklaring tot de financiële verslaggevingrisico's.

De kredietanalisten van de banken geven aan dat de informatie in de in-controlverklaring niet voldoet aan hun behoefte. Zij menen dat de verantwoording te veel PR-gedreven is met juridisch correcte statements, wat leidt tot een minimale gebruikswaarde voor banken. Omdat banken wel veel waarde hechten aan inzicht in de aanwezige risicobeheersing bij ondernemingen vergaren zij hun informatie via andere kanalen, zoals persoonlijke gesprekken met de directie, benchmarkgegevens en management letters.

Ook de voorzitters van de COR geven aan op basis van alleen de in de jaarrapporten verstrekte informatie geen goed oordeel te kunnen vellen over de risicobeheersing. Zij krijgen hun informatie via hun contacten met de raad van bestuur en andere interne informatiekanalen.

Alle geïnterviewde experts geven aan dat de in-controlverklaring niet of nauwelijks wordt gebruikt in de besluitvorming. Alleen het ontbreken van een in-controlverklaring roept vragen bij hen op.

In-controlverklaring of een gedetailleerde beschrijving van de bedrijfsrisico's en de risicobeheersingsystemen?

De aandeelhouders geven de voorkeur aan een concrete beschrijving van de belangrijkste risico's en de daarvoor geldende beheersingsystemen boven de huidige in-controlverklaring. Een verantwoording van de belangrijkste risico's (strategisch, operationeel, financieel en compliance), inclusief een kwantificering van zowel de kans als de impact op resultaat en vermogen van het risico, zou een degelijk inzicht in de onderneming verschaffen. Uitbreiding van de strekking van de in-controlverklaring, zodat deze geldt voor alle soorten risico's, zou een verbetering kunnen zijn, maar ondervangt niet de behoefte aan een gedetailleerde beschrijving van de risico's.

De banken zouden graag zien dat de huidige beschrijving van risico's en risicobeheersingsystemen in plaats van een algemene opsomming specifiekere wordt met een gevoeligheidsanalyse waaruit de impact van de risico's blijkt. Dit leidt tot meer focus op de echt belangrijke risico's.

De voorkeur van de COR-voorzitters is dat naast een goede en concrete beschrijving van de belangrijkste risico's eveneens een in-controlverklaring wordt opgenomen. Zij geven aan wel belang te hechten aan de in-controlverklaring, omdat de raad van bestuur daarmee aangeeft verantwoordelijkheid te nemen voor deze verantwoording.

Verantwoording over risicomanagementfilosofie en risk appetite

De meeste aandeelhouders zijn van mening dat verantwoording over de risk appetite (risicobereidheid) extra inzicht kan geven. Zij verwachten dat zij op basis van deze informatie in combinatie met de ondernemingsstrategie een betere inschatting kunnen maken van het risicoprofiel van de onderneming. Zij beseffen overigens dat dit geen ultieme oplossing is, aangezien het jaarverslag ook een PR-functie heeft.

Bij de bankiers zien we eenzelfde soort reactie. Daarenboven wordt opgemerkt dat het risk appetite van aandeelhouders en bankiers tegengesteld kan zijn. Richting aandeelhouders zullen bestuurders willen laten zien dat zij bereid zijn om risico's te nemen om (extra) rendement voor aandeelhouders te realiseren. Banken zien liever dat bestuurders beperkt risico's nemen. Aandeelhouders profiteren immers van de upside van risico en banken hebben alleen een downside.

De voorzitters van de COR achten verantwoording over de bereidheid van het bestuur om risico's te nemen en welke strategie het bestuur hierbij voor ogen heeft van belang. Zij zien enerzijds graag dat tegenvallers en daarmee mogelijke ontslagen worden voorkomen en hebben anderzijds belang bij een goed renderende onderneming waarvoor het nemen van risico's onvermijdelijk is. Bij een te risicomijdende strategie kunnen de rendementen bovendien zodanig onder druk komen dat aandeelhouders zich gaan roeren en/of de onderneming een overnamekandidaat wordt.

Striktere sanctiëring ter bevordering van de integriteit van bestuurders?

Geen van de geïnterviewde stakeholders is van mening dat fraude kan worden voorkomen door corporate governance-regels. Een meerderheid is wel van mening dat corporate governance-regels handvatten verstrekken voor het stellen van kaders en structuren, die een preventieve functie vervullen. Ook wordt aangegeven dat corporate governance-regels positief bijdragen aan de risicobewustwording binnen een onderneming.

Bij geen van de aandeelhouders bestaat behoefte aan strengere sanctiëring. Zij verwachten niet dat door invoe-

ring hiervan de informatieverstrekking wordt verbeterd en/of de integriteit van bestuurders wordt vergroot. De huidige wijze waarop de code is verankerd in de wet is voldoende. Voor ernstige zaken is de bestuurdersaansprakelijkheid opgenomen in het strafrecht.

Zowel twee van de drie kredietanalisten als twee van de drie COR-voorzitters zijn voorstander van striktere sanctiëring. Zij menen dat de invoering van sancties een positieve werking zal hebben op zowel de integriteit van bestuurders als de volledigheid van de informatieverstrekking over risicobeheersing.

Een afzonderlijke accountantsverklaring bij de in-controlverklaring

Ten aanzien van de behoefte aan een aparte accountantsverklaring bij de in-controlverklaring verschillen de meningen van de aandeelhouders. Twee van hen, die vinden dat de verklaring op zichzelf al weinig toegevoegde waarde heeft, hebben geen behoefte aan een aparte accountantscontrole. Zij wijzen erop dat de huidige in-controlverklaring in het bijzonder gericht is op de financiële verslaggevingrisico's die de accountant al indirect beoordeeld heeft voor de jaarrekeningcontrole. De andere drie aandeelhouders zijn voorstander van een accountantscontrole, mits daarvoor duidelijke kaders worden gesteld. Het moet geen schijnzekerheid worden en de extra accountantskosten moeten ook niet onevenredig hoog worden.

Bij de bankiers en COR-voorzitters zien we hetzelfde beeld. Eén van de bankiers is tegen een accountantsverklaring bij de in-controlverklaring en wijst erop dat alleen financiële data objectief en controleerbaar zijn voor een accountant. De informatie die de onderbouwing vormt voor de in-controlverklaring is zodanig subjectief dat het voor accountants onmogelijk wordt om deze informatie op objectieve wijze te controleren. Ook onder de COR-voorzitters vinden we twee voorstanders voor uitbreiding van de accountantscontrole en is er één terughoudend vanwege de praktische haalbaarheid.

Meer of minder rule based?

Ten aanzien van deze discussie vinden we een zeer gevarieerd beeld en is de uitkomst niet eenduidig. De meeste geïnterviewden zijn tegen verdere regulering ten aanzien van de in-controlverklaring. Alleen voor het opnemen van de in-controlverklaring op een vaste plek in het jaarverslag vinden we meerdere voorstanders. Een meerderheid is er bijvoorbeeld niet voor een standaardtekst voor de in-controlverklaring, waarbij de overweging is dat iedere onderneming uniek is en de mogelijkheid moet hebben om bedrijfsspecifieke informatie in de verklaring op te nemen. Hetzelfde geldt voor het opleggen van een evaluatieraamwerk. De voorkeur van de meeste experts is dat de onderneming zelf een raamwerk kiest en die keuze verantwoordt. Invoering van standaardkaders zou alleen

Tabel 1

Maatregel	Aandeelhouders	Banken	Ondernemingsraden	Gemiddeld
Verplicht opnemen van een beschrijving van de risicomangementfilosofie en risk appetite	1,6	2,0	1,7	1,8
Verplichte kaders stellen voor de in-controlverklaring	2,2	3,0	3,0	2,7
Verplichte accountantscontrole voor de in-controlverklaring	3,2	3,3	3,0	3,2
Sancties instellen bij onvolledige/onjuiste naleving van de code-Tabaksblat	4,2	3,0	2,7	3,3
Afschaffen van de in-controlverklaring	3,2	3,7	4,7	3,8

werken als internationaal uniforme standaarden worden ingevoerd, waarmee de mogelijkheid ontstaat om ondernemingen grensoverschrijdend met elkaar te vergelijken.

Na de serie open vragen is de respondenten een vijftal mogelijke maatregelen in de vorm van stellingen voorgesteld met het verzoek deze te rangschikken met een score 1 (de belangrijkste maatregel die als eerste ingevoerd dient te worden) tot 5 (de minst belangrijke maatregel). In tabel 1 zijn de gemiddelde scores van de drie groepen stakeholders weergegeven.

Deze cijfers illustreren de meningen van de stakeholders zoals hierboven samengevat. Gelet op de beperkte omvang van de steekproef zijn deze cijfers uiteraard niet significant voor grotere populaties.

5 Conclusies

Dit exploratieve/verkennde onderzoek geeft indicaties dat de in-controlverklaring nog weinig toegevoegde waarde heeft voor de verschillende stakeholders bij de onderneming: aandeelhouders, kredietverschaffers en centrale ondernemingsraden. Onze conclusies zijn niet generaliseerbaar vanwege het ontbreken van een representatieve steekproef en hebben dan ook alleen betrekking op de groep geïnterviewden. Zij geven aan dat voor hun informatiebehoefte de informatieverstrekking over risicobeheersing in Nederland niet toereikend is. Sinds de invoering van de code-Tabaksblat is de hoeveelheid informatie die ondernemingen verschaffen ten aanzien van hun risicobeheersing sterk toegenomen. Desondanks speelt de in-controlverklaring nauwelijks een rol bij het nemen van (investerings)beslissingen. Het belang van de in-controlverklaring lijkt vooral te zijn dat er meer aandacht komt voor risicobeheersing in de ondernemingen en dat bestuurders hun verantwoordelijkheid tonen voor de verantwoording.

Ten aanzien van de inhoud van de informatie die wordt verschaft, vragen de meeste stakeholders om een specifieke uiteenzetting van de voor de onderneming belangrijke

risico's (strategisch, operationeel, financieel en compliance) en de daarvoor geldende risicobeheersingsystemen en niet om een opsomming van algemene risico's en beheersingsmaatregelen. De beschrijving dient minimaal een rangorde te bevatten en bij voorkeur een kwantificering van risico's met indicatie van zowel de kans dat een risico zich voordoet als een analyse van de impact op het resultaat en vermogen indien het risico zich voordoet. Daarnaast is de beschrijving over de risicomangementfilosofie en de risk appetite (risicobereidheid) van de onderneming van belang. Inzichtelijk moet worden gemaakt hoe de risk appetite zich verhoudt tot de strategie van de onderneming en het verwachte rendement en dient aangegeven te worden op welke wijze de belangen van de verschillende stakeholders bij de onderneming zijn afgewogen.

Wij vonden geen duidelijke visie op het nut van striktere sanctionering voor bestuurders die de code-Tabaksblat niet correct naleven. Ook ten aanzien van een aparte accountantsverklaring bij de in-controlverklaring verschillen de meningen, waarbij vooral twijfels bestaan bij de praktische haalbaarheid. Opvallend is bovendien dat ondanks de constatering (van bijvoorbeeld de Monitoring Commissie) dat de naleving van de code-Tabaksblat nog niet volledig is en de in-controlverklaring in het bijzonder nauwelijks een rol speelt in de besluitvorming bij de diverse stakeholders, we geen duidelijke meerderheid vinden voor een meer rule based-benadering van corporate governance in Nederland. Waar banken en ondernemingsraden via hun directe contacten met de onderneming over verschillende informatiebronnen beschikken, zijn aandeelhouders meer afhankelijk van de jaarrapporten. Desondanks zien we ook bij hen een duidelijke voorkeur voor zelfregulering en de huidige principle based-benadering.

In het kader van de in dit artikel beschreven studie is ons opgevallen dat in de bestaande literatuur meer onderzoek is beschreven naar de naleving van de bepalingen in de Nederlandse corporate governance code dan naar het feitelijk gebruik van de informatie die wel wordt verstrekt.

Meer en grootschaliger onderzoek op dit terrein, bij voorkeur in internationaal perspectief, zou ook de discussie over het nut van de in-controlverklaring en een effectieve aanscherping van de eisen in de code-Tabaksblat ten goede komen. ■

Dr. W.P. de Ridder is werkzaam bij AEGON en lid van de kerngroep BIV-Interne Beheersing en Informatiecontrole van de NIVRA-Nyenrode School of Accountancy & Controlling. J. Steggink MSc is business controller bij Reggeborgh Invest B.V.

Literatuur

- Emanuels, J.A. (2005), *Interne Beheersing: in control of in de krant? Beschouwing over een crisis, inaugurele rede*, Rijksuniversiteit Groningen.
- NIVRA, Koninklijk Nederlands Instituut van Registeraccountants (2008), *Audit Alert 18: De verantwoordelijkheid van de accountant bij de toetsing van in het jaarverslag opgenomen informatie over de naleving van de Nederlandse corporate governance code*, www.nivra.nl.
- Monitoring Commissie Corporate Governance Code (2008a), *Rapport over de evaluatie en actualisering van de Nederlandse corporate governance code*, www.corpgov.nl.
- Monitoring Commissie Corporate Governance Code (2008b), *De Nederlandse corporate governance code. Beginselen van deugdelijk ondernemingsbestuur en best practice bepalingen*, www.corpgov.nl.
- Paape, L. (2008), *in control-verklaringen: Gebakken lucht of een te koesteren fenomeen?*, inaugurele rede, Nyenrode Universiteit, Breukelen.
- Diekman, P.A.M. (2005), *Rapporteren over interne controle. Sarbanes Oxley, section 404 en de rol van de interne accountant*, *Maandblad voor Accountancy en Bedrijfseconomie*, jg. 79, nr. 10, pp. 512-521.
- Ees van, H., N. Hermes, R. Hooghiemstra en T. Postma (2007), *Zijn beursgenoteerde ondernemingen in Nederland 'in control'? Best practice in interne risicobeheersing- en controlesystemen*, *Goed Bestuur*, vol. 3, pp. 14-20.
- Groenland, J.T., R.M. Daals en J.H. von Eije (2006), *De Tabaksblat risicoparagraaf in Nederlandse jaarverslagen: een eerste analyse van inhoud en effect*, *Maandblad voor Accountancy en Bedrijfseconomie*, jg. 80, nr. 3, pp. 93-99.
- Groot de, C. (2006), *Risicomanagement en risicoverslaggeving tegen de achtergrond van corporate governance*, *Maandblad voor Accountancy en Bedrijfseconomie*, jg. 80, nr. 1/2, pp. 64-71.
- Groot de, J. en B. Koolstra (2006), *De 'in-control' good practice van de Commissie Frijs lost slechts een deel van de puzzel op*, *Maandblad voor Accountancy en Bedrijfseconomie*, jg. 80, nr. 7/8, pp. 392-400.
- Leeuwen van, O.C. en P. Wallage (2007), *De zoektocht naar meer transparantie*, *Maandblad voor Accountancy en Bedrijfseconomie*, jg. 81, nr. 10, pp. 469-479.
- Mertens, G.M.H. en I.H.C. Blij (2008), *Inzicht in onzekerheid. Onderzoek naar de risicoparagrafen in de jaarverslagen 2007 van beursfondsen*, Shareholder Support, Heerlen.
- Motivaction, (2005), *Meningen uit de markt over de risicoparagraaf in het jaarverslag, onderzoek uitgevoerd opdracht van PricewaterhouseCoopers*.
- Mouthaan, E.H.J. (2007), *De balans tussen regels en waarden*, *Maandblad voor Accountancy en Bedrijfseconomie*, jg. 81, nr. 12, pp. 600-607.
- Sampers, P. (2005), *Het 'in control statement'. Eerste aanzet tot bestuursverklaring inzake interne beheersing voor Nederlandse beursfondsen*, *Maandblad voor Accountancy en Bedrijfseconomie*, jg. 79, nr. 7/8, pp. 361-369.
- Ven, A. van de (2008), *Administratieve Organisatie: praktisch relevant maar ook wetenschappelijk interessant?*, inaugurele rede, Universiteit van Tilburg, Tilburg.